

دانشماری فرهنگ و تمدن گیلان

www.ketab.ir

غارهای باستان‌شناختی گیلان

ولی جهانی

www.ketab.ir

سرشناسنامه	: جهانی، ولی ۱۳۵۱ -
عنوان و پدیدآور	: غارهای گیلان / ولی
مشخصات نشر	: رشت: فرهنگ ایلیا، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۴ ص.
شابک	: ۲ - ۵۲۰ - ۱۹۰ - ۹۶۴ - ۹۷۸
موضوع	: غارها -- ایران -- گیلان
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۶ غ ۲ ج ۹۴ / ۷۸ / ۶۰۸ GB
رده‌بندی دیویی	: ۵۵۱/۴۴۷۰۹۵۵
شماره کتابخانه ملی	: ۴۶۳۹۷۰۱

دانشنامه فرهنگ و تمدن گیلان - ۶۷

فرهنگ ایلیا

• غارهای باستان‌شناختی گیلان

• ولی جهانی

• سرپرست مجموعه: فرامرز طالبی

• چاپ نخست: ۱۳۹۶ • شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه • شماره نشر: ۴۲۱

• آماده‌سازی و نسخه‌برداری: کارگاه نشر فرهنگ‌ایلیا

• استفاده پژوهشی از این اثر با ذکر مأخذ آزاد است.

• هرگونه استفاده تجاری از این اثر، به هر شکل، بدون اجازه کتبی ناشر ممنوع است.

• نشر فرهنگ‌ایلیا؛ رشت، خ آزادگان، جنب دبیرستان بهشتی، خ صفایی، خ حاتم، شماره ۴۹

• تلفن: ۳۳۳۴۴۷۳۳ ۳۳۳۴۴۷۳۲ - ۰۱۳ • دورنگار: ۳۳۳۲۱۸۲۸ - ۰۱۳

Email: nashreilia@yahoo.com

• پست الکترونیکی:

www.artguilan.ir و www.farhangeilia.ir

• سایت‌های اطلاع‌رسانی:

یادداشت حوزه‌ی هنری سیلان

گیلان بی هیچ گزافه و گمان، یکی از کهن‌ترین زیستگاه‌ها و خاستگاه‌های فرزندان ایران زمین است. این سرزمین سحرانگیز و خرم چون رشک بهشت، فراخنای تاریخ ایران و فرازگاه تاریخ تسبیح‌یابان است. گیلان از دیرین روزگاران، پناهگاه گریزندگان از ستم خلفا بوده و جای بسیار از دین داران و پناه‌آورانی که در این دیار بالیدند و با یاری مردمان آن، حاکم جور و ستم را از تخت فروکشیدند.

این دیار همان دیاری است که علویان را از تیغ ستم خاندان عباسی پاس داشت، همان دیاری است که بیگانگان یونانی، عرب و ترک هرگز نتوانستند بر آن دست یازند و از آن باج ستانند.

ولی امروز از گیلان بزرگ چه مانده است جز نشانه‌هایی در دل کتاب‌های تاریخ و بناهایی که روبه ویرانی‌اند و یادها و نواهایی در باورها و آیین‌ها و آواهایی که بر زبان مردان و زنان این دیار به زیبایی نشسته‌اند و بر شیوه‌های زیست مردم سامان دلالت دارند.

برای شناخت آنچه از این میراث بزرگ مانده است، باید گام‌های استوار برداشت و دستاورد پژوهش‌ها و تحقیقات اندیشمندان را گردآوری و به نسل جوان و نسلی که فردای این دیار از آن اوست، سپرد.

شناخت و بازکاوی این زوایای آشکار و پنهان از سال‌ها پیش اساسی‌ترین دغدغه‌ی فکری و فرهنگی ما بود و امروز دانشنامه‌ی فرهنگ و تمدن گیلان گامی کوچک ولی محکم در راستای رسیدن به این هدف است.

این مجموعه حاصل تحقیقات و پژوهش‌های جمعی از گیلان‌شناسان است. پُربراه نیست که برنامه‌ریزان بتوانند از نتایج این مطالعات و پژوهش‌ها در توسعه و توسعه‌ی فرهنگی، اجتماعی و حتی اقتصادی برای ترسیم چشم‌انداز آینده‌ی استان سود برند.

بر خود سرزنش می‌دانم که تمامی کوشندگان این کار سترگ، به ویژه محققان و پژوهندگان دانشگاهی و شورای محترم پژوهشی دانشنامه‌ی فرهنگ و تمدن گیلان مدیریت ما را به پاس گزارِ دوستانی باشم که مشوق ما برای ادامه‌ی این راه هستند.

غلام‌رضا قاسمی

فهرست

یادداشت: حوزہی هنری گیلان / ۷

مقدمہ / ۱

پیشینہی مطالعات باستان شناسی / ۱۴

دشواری های رسم نگاشتنی باستان شناسی غارهای گیلان / ۱۶

شناخت دوره های زندگی انسان / ۱۷

شهرستان آستارا / ۱۹

غار کُھیل / ۱۹ / غار خانقاه / ۲۱ / غار هستی خانه (زندان) / ۲۲

شهرستان تالش / ۲۳

غار گنج خانه / ۲۳

شهرستان رضوان شهر / ۲۴

غار شلاش / ۲۴

شهرستان ماسال / ۲۵

غار آویشو / ۲۵

شهرستان فومن / ۲۷

غار تاوه لاس / ۲۷ / غار بوزخانه / ۲۸ / پناهگاه های صخره ای دشته گیلہ سر / سولہ / ۲۹ / پناهگاه

صخره ای می کشان / ۳۰ / غار خون فوشہ / ۳۱

شهرستان رودبار / ۳۲

غار چیلک / ۳۲ / غارهای دربند رشی (سی دشت) / ۳۶ / پناهگاه صخره ای خلوشت / ۴۱ / غارهای

مالحان / ۴۴ / غار اسپهبدان / ۴۷ / پناهگاه اسپهبدان / ۴۸ / غار دیورش / ۴۹ / پناهگاه صخره ای تاج

دربند / ۵۱ / پناهگاه صخره ای ذکابر / ۵۲ / غار درفک (نوجا، توچال) / ۵۳ / غارهای عمودی درفک

۵۵ / غار چشمه یاد (یلی بولاغی) / ۵۵ / غار بابو / ۵۸ / غار آبدر / ۵۸ / غار ولی گورد / ۵۸ / غار

اسکابن / ۶۱ / غار سنگاب / ۶۲ / غارهای هشت دری / ۶۲

شهرستان سیاهکل ۶۵

غار یَرسلمان ۶۵ / غارهای تاریخی دیارجان ۶۸ / غار دیارجان (۲) ۷۲ / غار گیلارکش ۷۵ /
پناهگاه عروس تله ملومه ۷۶ / تونل دست کن ملومه ۷۶ / غار لوآلی ۷۷ / غار دعاکوه ۸۰ / غار
کش کوه ۸۰ / سازه دست کن زیرزمینی میکال ۸۰ / پناهگاه صخره‌ای پیرکوه ۸۴ / غارهای
پیشکیل جان ۸۴ / غار چهل ستون ۸۶

شهرستان لاهیجان ۸۷

غار سرچشمه ۸۷

شهرستان لنگرود ۸۸

غار ای داسی ۸۸

شهرستان رامسر ۹۰

غار اسب طویله ۹۰ / غار گل لوک سجیران ۹۱ / غار ورژن ۹۵ / غار سلوک‌دره ۹۶ / غار
رزگردن ۹۶ / غار لب جواهرست ۹۷ / غار آسمان‌رود ۹۸ / غارهای دلیجان ۹۹ / پناهگاه
صخره‌ای آسیاب‌دره ۱۰۰ / غار کیم ۱۰۱ / غار گرمابدشت‌خانه ۱۰۱

شهرستان املش ۱۰۴

غار بژطالین ۱۰۴ / غار قلایسر بری ۱۰۸ / پناهگاه صخره‌ای پرشی ۱۱۲ / غار چنبدشت
۱۱۳ / پناهگاه‌های صخره‌ای کشمش ۱۱۳ / پناهگاه صخره‌ای سیدسرا ۱۱۴ / غار هفت‌خُم‌تله
سیاه‌کوه ۱۱۶ / غار طالابن گورج ۱۱۷ / غار سید سرا ۱۱۸ / پناهگاه صخره‌ای وادار ۱۲۰ / غار
کاکرود ۱۲۱ / پناهگاه صخره‌ای اسک ۱۲۳

حاصل سخن ۱۲۴

جدول ۱۲۷

کتابنامه ۱۳۳

نمایه ۱۳۷

چکیده انگلیسی ۱۴۱

مقدمه

در دوران پیش از تاریخ، انسان از راه جمع‌آوری میوه و غله‌های وحشی و نیز از راه شکار گذران زندگی می‌کرد. زندگی این‌چنین مستلزم جابه‌جایی‌ها و مهاجرت‌های پی‌درپی به دنبال آذوقه و شکار حیوانات وحشی بود. در چنین شرایطی، انسان اولیه امکان اسکان یافتن در یک محل خاص را نداشت و برای بیتوته‌ی موقت، در مکان‌هایی نظیر غارها، پناهگاه‌ها و شکاف طبیعی کوه‌ها و صخره‌ها را برای در امان ماندن از خطر حمله‌ی حیوانات درنده و دوری از گرند سرما و باد و باران انتخاب می‌کرد. بی‌شک زندگی در غارها و اردوگاه‌ها، برای انسان پیش از تاریخ، امری بسیار خوارناک بود.

سابقه‌ی زیست بشر در گیلان بر اساس داده‌های حاصل از آخرین مطالعات و کاوش‌های باستان‌شناسی و دیرین‌شناسی، تا حدود ۲۳۰,۰۰۰ سال قبل تعیین و تایید شده است. تحقیقات چندساله‌ی اخیر در حدود حوض‌های پیش از تاریخی و بعضی غارها و پناهگاه‌های صخره‌ای و سنگی گیلان که این ادعا است. ابزارهای سنگی و استخوان‌های انسانی مربوط به چند هزار سال قبل ما را به این حقیقت رهنمون می‌کند که بر خلاف گمان‌های رایج، سکونت انسان در این سرزمین، بسیار قدیم‌تر از تصورهای معمول است.

شروع عصر نوسنگی و گذر از مرحله‌ی شکار و گردآوری خوراک و ورود به مرحله‌ی استقرار اولیه و یا تشکیل روستاها و آغاز یک‌جانشینی، مرحله‌ای است که بحث ما از آن آغاز می‌شود. انسان ابزارساز با ساخت اولین سازه‌های معماری، هرچند ساده و ابتدایی، گام مهمی برداشت.

در گذشته، دوره‌ی سنگ در شمال کشور (گیلان) متسبب به اکتشافات

غارهای هوتو، کمربند، علی‌تپه و کی‌آرام بود که عمده‌ی این پژوهش‌ها (پارینه‌سنگی) در استان‌های گلستان و مازندران متمرکز بود.

برای شناخت محل سکونت جوامع انسانی در طول دوره‌ی پلیستوسن در گیلان، پژوهش‌هایی از سال ۱۳۸۰ در مناطق مختلف استان انجام شد. حاصل آن به دست آوردن اطلاعاتی است که تا حدودی مسکونی بودن جوامع انسانی را در دوره‌های مختلف پارینه‌سنگی در این ناحیه تایید می‌کند.

از سال ۱۳۸۰ که مسئولیت مستندسازی آثار فرهنگی - تاریخی اداره‌ی کل میراث فرهنگی گیلان بر عهده این جانب گذاشته شد، بر آن بودم تا اکثر آثار تاریخی استان گیلان از گردنه‌ی حیران تا بخش چابکسر را با همکاری کارشناسان میراث فرهنگی گیلان، مورد بررسی و شناسایی قرار دهم. تاکنون بیش از ۱۰۱ غار و پناهگاه شناسایی شده که برای آثار مسکونی بوده است، مورد شناسایی و مستندسازی قرار گرفته است. دسترسی به این غارها بسیار مشکل و طاقت‌فرسا بود، چرا که اکثر غارها در مسطحه‌های صعب‌العبور و کنار رودخانه‌های بدون دسترسی به جاده قرار دارند و دسترسی به آن‌ها بدون یاری راهنمایان محلی امکان‌پذیر نبود. این غارها پس از شش، شناسایی و مستندسازی، توسط هیأت‌های مختلف ایرانی، خارجی و سایر پژوهشگران مورد بازدید و بررسی قرار گرفت.

در این کتاب، غارهای عمدتاً باستان‌شناختی گیلان به تفصیل، هر شهرستان، از غرب به شرق گیلان معرفی شده است. قدمت و تاریخ غارها، پناهگاه‌های صخره‌ای را، براساس مواد فرهنگی - تاریخی از قبیل سفال، سنگ و استخوان که در اثر بررسی، گمانه‌زنی و کاوش در داخل آن‌ها صورت گرفته، تعیین نمودیم. از آن‌جا که حجم این کتاب امکان معرفی و توصیف همه‌ی غارها را نمی‌دهد، از این رو مهم‌ترین غارهای هر شهرستان مورد بررسی قرار گرفته است و در پایان، فهرست غارها و پناهگاه‌هایی که تا سال ۱۳۹۲ مورد شناسایی قرار گرفته‌اند،

به صورت جدول شده است. قابل ذکر است که دو غار آویشو و چشمه باد، با وجود آن‌که در شما غارهای باستان‌شناختی قرار ندارند، اما به دلیل اهمیت آن‌ها، در این پژوهش گنجانده شده‌اند.

در این کتاب تا حدودی به وضعیت غارهای باستانی گیلان و نحوه‌ی انجام بررسی آن‌ها اشاره شده است. در نتیجه بعد از کشف، شناسایی و مستندسازی، مجدداً غارهای باستانی گیلان توسط هیئت‌های مختلف ایرانی خارجی و سایر پژوهشگران مورد بازدید و بررسی قرار گرفت.

در این جا لازم است نام از دکتر فریدون بیگلری، رئیس بخش پارینه‌سنگی موزه‌ی ملی ایران باستان به خاطر در اختیار گذاشتن منابع مربوط به این دوره و مشاوره در خصوص تاریخ‌گذاری تعدادی از محوطه‌های مربوط به این دوره تقدیر و تشکر کنم. و نیز از دست اندرکاران حوزه‌ی هنری گیلان و دوستان و همکاران دانشنامه‌ی فرهنگ و باستان گیلان و هیئت‌های عزیزی که در تهیه و تدوین این کتاب، به من یاری رساندن، سپاسگزارم.

ولی جهانی